

сохранении качества и прослеживаемости.

Литература:

1. Харитонов, Е.М., Гончарова, Ю. К., Якунина, А. А., Симонова, В. В. Перспективы импортозамещения длиннозерных сортов риса на отечественном рынке. Рисоводство. – № 3(56). – 2022. – С. 24-28.
2. Yadev, S. Feeding the world while caring for the planet / S. Yadev, V. Kumar // Direct Seeded Rice Consortium. - 2018.-№1(2).-P.1-18.
3. Афанасьев, Е. В., Быков, А. А., Головатюк, С. М. Концептуальные основы развития агропродовольственного рынка Сибири. АПК: экономика, управление. – № 8. – 2019. – С. 40-49.
4. Жұмабеков, Ә., Буланбаева, П. У., Есалиева, А., Болатов, А. Қызылорда облысы жағдайында күріштің өнімділігіне әртүрлі суару режимдерінің әсері. С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университетінің ғылым жаршысы.– No. 3(102). – 2019. – Р. 4-16.
5. Тлесова, Э. Б., Исаева, Б. К., Асильов, Б. У. Рисоводческая отрасль Кызылординской области Казахстана: пути повышения конкурентоспособности. Проблемы агрорынка. – № 4. – 2023. – С. 112-122. – DOI 10.46666/2023-4.2708-9991.11.
6. Уколова, Н. В., Шиханова, Ю. А., Потоцкая, Л. Н. Мониторинг новых разработок России и Китая в области цифровизации сельского хозяйства. Проблемы теории и практики управления. – № 1. – 2022. – С. 40-50.
7. Dmitriyev, P., Bykov, A., Zuban, I. The Possibility of Environmentally Sustainable Yield and Quality Management of Spring Wheat (*Triticum aestivum* L.) of the Cornetto Variety When Using Sapropel Extract. Sustainability. –Vol. 16, No. 22. 2024. – P. 9870.

GTAMP06.52.13

ӘОЖ 330.(574):004

ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫН ЦИФРЛАНДЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Елпанова М.А., экономика ғылымдарының кандидаты, доцент, madiel61@mail.ru

Примжанова А.А., аға оқытушы, amina.abutalipovna@mail.ru

Аянбекқызы М., aynbek@mail.ru

Қызылорда ашық университеті, Қызылорда қ., Қазақстан

Аннотация. Мақалада жаңғырту жағдайларында Қазақстан экономикасын цифрландыру экономикалық дамудың кілтті факторы ретінде қарастырылған. «Цифрлық экономика» ұғымын түсіндірудің тән ерекшеліктері талданады. Көптеген салалар өсімінің негізгі факторы ретінде Қазақстан экономикасын цифрландыру қажеттілігі, цифрландыру мәні мен рөлі көрсетілген.

Кілт сөздер. Экономика, цифрландыру, эволюция, техника, технология.

Кіріспе. Соңғы онжылдықтарда әлем жаңа типтегі экономикаға бет бұруда, мұнда цифрлық технологиялар оны қалыптастырудың негізгі құралына айналуда. Қазіргі жағдайда ақпараттық технологиялар мен цифрлық трансформация технологиялық өзгерістердің негізгі факторы және жекелеген кәсіпорындар деңгейінде де, елдер мен ұлттықтан жоғары бірлестіктер деңгейінде де бәсекеге қабілеттілікті қамтамасыз етудің шарты болып табылады, бұл барлық экономикалық және өндірістік үдерістерді қайта құруға, өнімділікті түбегейлі арттыруға, тауарлар мен қызметтердің сапасын арттыруға және өзіндік құнын төмендетуге әкеледі [1]

Зерттеу материалдары мен әдістері. Ғылыми зерттеудің негізгі әдістері: аналитикалық және синтетикалық, статистикалық, есептеу-аналитикалық зерттеу әдістері, гипотеза әдісі. Зерттеу нәтижелері ретінде Қазақстан Республикасының экономикалық өсуіне цифрландыру үдерістерінің үлес динамикасына назар аударылды, сондай-ақ цифрлық экономиканың дамуын қарқындатуға кедергі келтіретін негізгі экономикалық мәселелер белгіленді.

Нәтижелер және оларды талқылау.

Цифрландыру – өңірдің әлеуметтік және экономикалық тұрақтылығының негізі бола отырып, басқару үдерістерін оңтайландыруға, саяси үдерістерді жетілдіруге және ашықтығын арттыруға,

экономиканың барлық салаларында нәтижелілік пен бәсекеге қабілеттілікті арттыруға алып келеді, жоғары өнімді жұмыс орындарын құруды қамтамасыз етеді, әлеуметтік инфрақұрылымды дамытуға және қоршаған ортаны сақтауға ықпал етеді.

Шартты түрде цифрлық экономиканың қалыптасу кезеңдерін келесідей тұжырымдауға болады [2]:

1. Логистика дәуірі. Табыс алудың негізгі тәсілі тауарды сатып алушыға жеткізу. Дәл осы жағдай саудагерлерді (кәсіпкерлерді) географиялық тұрғыдан алыс елдерге қауіпті экспедициялар ұйымдастыруға мәжбүр етті, бұл үлкен географиялық ашылуларға әкелді. Баға белгілеу құрылымындағы көлік шығыстары ол кезде 95% - дан астам болды. Дәуірдің кейіпкерлерін Джакомо, Медичи, Фернанд Магеллан, Дж. П. Морган деп санауға болады.

2. Ритейл дәуірі. Бұл дәуір механикаландырылған көліктің дамуымен басталды. Табыс алудың негізгі тұжырымдамасы тауарды тікелей соңғы тұтынушыға жеткізу. Табыстың қалыптасуының негізгі орны сауда желілері болды. Дәуірдің ең көрнекті өкілдері-Ингвар Кампард, Сэм Уолтон, Ричард Брэнсон.

3. Ақпарат дәуірі. Интернеттің пайда болуы сатып алушыны бизнеске одан да жақын құрады. Сатып алу мінез-құлқы да, оны зерттеу әдістері де өзгерді. Өндірушілер жаңа құралдарды алып, үйренді тұтынушының мінез-құлқын жаңаша зерттеу. Интернет желісінде таргеттеу белгілі бір сатып алушыға қажет нәрсені ұсынуға мүмкіндік берді. Осы дәуірдегі бизнес жетістіктерінің мысалдарын Пьер Омидьяр, Джефф Безос және Джек Ма көрсетті.

4. Білім дәуірі. Ларри Пейдж, Марк Цукерберг және Аркадий Волож бастаған компаниялар соңғы экономикалық тарихты жазады. Олардың компаниялары желіде ақпарат жинап, оны зерттеп, база жасап, сандық профильді қалыптастыру үшін тұтынушының мінез-құлқы туралы білім басқару мақсатын құрды.

Бүгінгі таңда ғылыми басылымдарда көбінесе анықтама берілген электрондық бизнес пен электрондық коммерциямен байланысты цифрлық технологияларға негізделген экономикалық қызмет, нәтижесінде электрондық тауарлар мен қызметтер өндіріледі және сатылады. Электрондық экономика қызметтері мен тауарлары үшін есеп айырысулар көбінесе электрондық ақшамен жүргізіледі. Біз бұл түсіндірмемен келісе алмаймыз, «егер сіз оны ұстанатын болсаңыз, онда барлық нақты сектор сандық экономика түседі, ал бұл олай емес. Цифрландыру экономиканың барлық салалары мен қоғам өміріне қатысты. Цифрлық трансформация арқылы қол жеткізілген цифрлық экономика кеңейтілген тәсілді қажет етеді [3].

Ақпараттық технологиялар нарығын зерттеуге мамандандырылған американдық компанияның жетекші кеңесшілері, Gartner Inc «Цифрлық бизнес» - бұл жаңа деген анықтама тұжырымдалды адамдарды, бизнесті, заттарды қамтитын бизнес моделі; ақпараттық технологияларды қолдану арқылы бүкіл әлем үшін ауқымды, интернет және олардың барлық қасиеттері, барлығына тиімді жеке қызмет көрсетуді ұсынады.

Қазіргі уақытта «цифрландыру» термині тар және кең мағынада қолданылады. Тар мағынада цифрландыру түрлендіру деп түсініледі көп жағдайда ақпарат сандық түрде жүреді шығындарды азайту, жаңа мүмкіндіктердің пайда болуы және т. б. Цифрлық трансформация идеясы бүкіл әлемді қамтуда. Тіпті күнделікті өмірде оның көптеген белгілерін табуға болады. ҚР Үкіметі трансформацияны «цифрлық экономика» түрінде құру және қолдану туралы шешім қабылдады [4].

Цифрлық экономиканың көптеген артықшылықтары бар. Ол төлемдердің құнын төмендетеді және жаңа табыс көздерін ашады. Онлайн қызметтердің құны дәстүрлі экономикаға қарағанда төмен, ал мемлекеттік және коммерциялық қызметтердің өздері қол жетімді. Сонымен қатар, цифрлық әлемдегі тауарлар мен қызметтер жаһандық нарыққа тез еніп, әлемнің кез келген нүктесінде адамдарға қол жетімді бола алады. Ұсынылған өнім дереу тұтынушының қажеттіліктеріне қарай өзгертілуі мүмкін.

Цифрлық экономика – бұл интернет, мобильді және сенсорлық желілер сияқты платформалар арқылы жүзеге асырылатын экономикалық және әлеуметтік іс-шаралардың ғаламдық желісі. Шын мәнінде, бұл интернетке қол жеткізуге мүмкіндік беретін қасиеттерге негізделген экономика моделі. Ал бұл еңбек өнімділігін, компаниялардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру, өндіріс шығындарын азайту үшін жақсы мүмкіндіктер. Цифрлық экономика дәуірінде адамның қажеттіліктері әлдеқайда

жақсы қанағаттандырылуы мүмкін.

Цифрлық экономиканың табысты жұмыс істеуі үшін үш элемент қажет – инфрақұрылым (Интернетке, БҚ, телекоммуникацияларға қол жеткізу), электрондық бизнес (компьютерлік желілер арқылы шаруашылық қызметті жүргізу), электрондық коммерция (тауарларды интернет арқылы дистрибуциялау).

Цифрландыру бүкіл әлемдегі адамдардың күнделікті өміріне тез еніп, компанияларға жаңа өнімдер мен қызметтерді дамыту және жұмыс әдістерін жаңарту, өндірістік үдерістерді, тарату арналарын және жеткізушілермен және клиенттермен өзара әрекеттесу тәсілдерін өзгерту үшін жаңа мүмкіндіктер ұсынады.

Қазақстан экономикасын цифрландыру-көптеген салалар үшін негізгі өсу факторы болып табылады. Бүгінде Қазақстан трендте, оның цифрлық экономикасы БРИКС елдері сияқты салыстырмалы елдермен ұқсас қарқынмен өсуде, бірақ бұл әлі де жеткіліксіз. Экономикаға айтарлықтай артықшылықтар беретін серпіліс қажет.

Қазақстан экономикасы табиғи ресурстар мен өндіруші салаларға қатты тәуелді және жаһандық экономикалық және салалық динамикадағы тұрақты өзгерістер бәсекеге қабілеттілікті сақтау міндетін қиындатты. Экономиканы әртараптандыру шеңберінде өсудің жаңа бағыттарын зерделейтін, сондай-ақ жекелеген секторларда неғұрлым жоғары құн құруды жеделдететін, осылайша ЖІӨ-нің одан әрі өсуіне ықпал ететін уақыт жетті. Цифрландыру Қазақстан үшін негізгі шаруашылық қызмет түрі – шикізат секторында қосымша құн жасау үшін әлеуетке ие, бірақ бұл ретте ол басқа секторлардағы әлеуетті әртараптандыруға және іске асыруға ықпал етеді, кәсіпкерлік қызметті ынталандырады.

Сонымен, цифрлық экономика - бұл нақты экономиканы автоматтандырылған басқару болып табылады, сондықтан өңіраралық ынтымақтастық форумында білім беруге, туризм мен өнеркәсіптік кооперацияны дамытуға, денсаулық сақтауға және жұмысшы кәсіптерінің беделін арттыруға, Жібек жолы шеңберінде «ақылды» қалалар мен теміржол магистральдарын салуға зор көңіл бөлінді, бұл Еуразиялық Одақтың дамуына синергетикалық әсер беруге тиіс. Әлбетте, экономиканы цифрландыру - бұл жаһандану мен цифрлық технологиялардың дамуына байланысты объективті үдеріс.

Қорытынды. Әрине, цифрлық экономика-бұл нақты экономиканы автоматтандырылған басқару болып табылады, сондықтан өңіраралық ынтымақтастық форумында білім беруге, туризм мен өнеркәсіптік кооперацияны дамытуға, денсаулық сақтауға және жұмысшы кәсіптерінің беделін арттыруға, Жібек жолы шеңберінде «ақылды» қалалар мен теміржол магистральдарын салуға зор көңіл бөлінді, бұл Еуразиялық Одақтың дамуына синергетикалық әсер беруге тиіс. Әлбетте, экономиканы цифрландыру-бұл жаһандану мен цифрлық технологиялардың дамуына байланысты объективті үдеріс. Цифрлық технологияларды құруды кешіктіретін елдер әлемдік өркениеттің шетінде қалу қаупі бар. Қазіргі заманғы цифрлық экономиканы құру саласындағы шетелдік тәжірибе Қазақстан үшін өте пайдалы болуы мүмкін, ол тек осы жолға түседі. Бізге басқа елдердің тәжірибесінен пайдалы сабақ алып қана қоймай, олардың қателіктері мен қателіктерін қайталамау маңызды. Жалпы, Қазақстан үшін басты сабақ-экономиканы цифрландыру мемлекет тарапынан жан-жақты саяси, заңнамалық, ұйымдастырушылық және қаржылық қолдаусыз мүмкін емес.

Әдебиеттер тізімі

1. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы /Күшін жойған/ Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы № 827 қаулысы. Күші жойылды - Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2022 жылғы 17 мамырдағы № 311 қаулысымен жаңартылған.

[https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000827/links\(жүгінген күні 25.08.2025\)](https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000827/links(жүгінген күні 25.08.2025))

2. «Қазақстан экономикасының трансформациясы». Астана: «IndigoPrint» баспаханасы, 2019. – 344 б. [https://www.kas.de/documents/266501/266550/Book_KAZ_final.pdf/b15e6094-e947-09c9-b164-754d4f12e43b?version=1.0&t=1570186802886\(жүгінген күні 25.08.2025\)](https://www.kas.de/documents/266501/266550/Book_KAZ_final.pdf/b15e6094-e947-09c9-b164-754d4f12e43b?version=1.0&t=1570186802886(жүгінген күні 25.08.2025))

3. Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері Қазақстан Республикасы Президентінің 2018 жылғы 10 қаңтардағы Жолдауы. //URL: [https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1800002018\(жүгінген күні 25.08.2025\)](https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1800002018(жүгінген күні 25.08.2025))

4. 2023-2029 жылдарға арналған цифрлық трансформация, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласын және киберқауіпсіздікті дамыту тұжырымдамасын бекіту туралы

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 269 қаулысы. URL: [https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000269\(жүгінген күні 25.08.2025\)](https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000269(жүгінген күні 25.08.2025)).